

Ieteikumi studentiem mācību metodikas izstrādē

/Agita Baltgalve/

1. Valodas nodarbības
2. Teorētiskās lekcijas
3. Zinātnisku pētījumu rakstīšana
4. Mutiskas prezentācijas

Bakalaura un it īpaši maģistra studiju līmenī svarīgu programmas daļu sastāda ne tikai studiju saturs, bet arī mācību metodika, studiju procesa organizēšana – veidi, kā efektīvāk apgūt un pielietot zināšanas. Docētāji bieži vien orientējas uz to, ka studenti ir pietiekami pieredzējuši, lai teorētisko lasāmvielu, jaunus vārdus un tekstus apgūtu patstāvīgi, kamēr universitātē studiju laikā, galvenokārt, tiek meklēti veidi, kā motivēt sevi un citus iesaistīties individuālā zinātniskā darbā. Būtu jādodomā arī par to, kur, kā un ar kādiem palīgmateriāliem sekmēt un veidot efektīvu mācību procesu. Arī studentiem pašiem jāpievērš papildus uzmanība savai mācību metodikai, lai gūtu pēc iespējas lielāku procentu no lekciju laikā sniegtajām zināšanām, lai tās saglabātu un aprobētu praksē.

Vidusmēra studenti reāli uztver un patur prātā apm. 50% no lekciju satura un pasniedzēja teiktā, varbūt vislabākajā gadījumā 80%, bet nevienā gadījumā 100%. Katrs pats veido savu zināšanu groziņu, tāpēc individuāla pieredze specializācijā (arī ārpus lekcijās sniegtā) ir īpaši svarīga. Tādēļ studentiem vajadzētu pārdomāt dienas rutīnas plānojumu (kāda daudziem raksturā nav), lai tādējādi efektīvāk organizētu studiju procesu un vienas nedēļas dienās atlicinātu pietiekami laika mājas darbu izpildei. Vēl svarīgāk šis aspekts ir tajos gadījumos, kad jāapvieno mācības ar darbu. Es strādāju, nav nekāds attaisnojums, lai nepildītu mājas darbus vai lai nelasītu mājās paredzēto literatūru. Jūsu interesēs taču ir kaut ko iemācīties, nevis tikai iegūt apmierinošu vērtējumu un tikt pie diploma. Pie diploma vieglāk var tikt citās nodaļās, kur nav jāapgūst Āzijas sarežģītās valodas.

1. Valodas nodarbības

Valodas studijās ir jāvērš uzmanība uz vairākiem aspektiem: 4 valodas apgūšanas principi (lasīšana, rakstīšana, klausīšanās, runāšana), pašmācība, valodas vide un regularitāte. Pēdējais ir vissvarīgākais Āzijas valodu apgūvē. Parasti studenti zaudē interesi tad, kad nav iespējams izsekot vielai, jo pārāk daudz ir iekavēts. Procentuāli tie studenti, kuri apmeklē nodarbības regulāri (līdz ar to arī regulāri gatavo mājas darbus), ir vissekmīgākie un atzīmes 95% gadījumos pasliktinās līdz ar apmeklējuma skaitu. Ir atsevišķi izņēmumi, kad studenti paši uzturas valodas vidē vai aktīvi darbojas pašmācības ceļā. Tomēr šādu gadījumu ir varbūt tikai 1%. Turpretim tie, kuri valodu paralēli apgūst praksē, un vēl pietam regulāri apmeklē nodarbības, patiešām sasniedz izcilību. Mācību programma nav izveidota laika izklaidei, nopietnas pieejas gadījumā tā nes rezultātus.

Otrs svarīgākais aspekts efektīvai valodas apguvei ir valodas vide. Klausoties un runājot tiek izaicināts jūsu vārdu un gramatikas formu krājums interaktīvā veidā, nevis standarta frāžu un dialogu atkārtotā. Protams, jo lielāks ir teorētiskais valodas bāzes uzkrājums (piemēram, no lekcijām), jo ātrāk iespējams adaptēties valodas vidē un gūt no tās lielāku progresu. Valodas vidi var daļēji piesaistīt arī skatoties filmas un klausoties radio. Šeit gan nav iespējams vingrināties sarunvalodā, bet šādi var gandrīz līdz pilnībai nostiprināt klausīšanās un izpratnes spējas.

Valodu nav iespējams apgūt labā līmenī bez jauno vārdu un gramatikas sistēmas apguves, ja nedzīvojat valodas vidē, tad jaunie vārdi un frāzes visos gadījumos vispirms ir jāamācās no galvas. Hieroglifus lielākā daļa studentu atminas tikai tos regulāri rakstot. Pirmajā mācību gadā ieteicams pārrakstot vienu un to pašu zīmi vairākas rindiņas, bet vēlāk jācenšas pārrakstīt teikumus un tekstus,

rakstot hieroglifus dažādās kombinācijās un secībā. Visefektīvāk iemācīties hieroglifus iespējams klausoties un pierakstot audio tekstus, regulāri rakstot vēstules vai sacerējumus, kā arī konspektējot ķīniešu grāmatas. Svarīgi ir rakstīt hieroglifus nevis ar datoru, bet ar roku, izmantojot datoru var iemācīties hieroglifus tikai atpazīt, nevis rakstīt.

Tekstu lasīšanai un rakstības apguvei nav obligāta aktīva saistība ar valodas vidi. Tekstus var sākt lasīt pašmācības ceļā, par galveno mērķi sev uzstādot – tekstu lasīšanu un būtības izpratni bez vārdnīcas. Pēc 2-3 gadu studijām ir izveidojies pietiekams vārdu krājums, lai varētu izprast teksta būtību, arī nemeklējot katru hieroglifu vārdnīcā. Šķērsot šo robežu ir grūti, tāpat kā daudziem ir grūti šķērsot robežu, kad valoda no teorētiskām zināšanām pāriet uz praktisko pielietojumu ikdienas sarunā, tas nav ne vienas dienas, ne vienas reizes jautājums. Uz lasīšanu un runāšanu bez vārdnīcas palīdzības ir jātiecas mērķtiecīgi ar gribasspēku īsāku vai garāku laika periodu (atkarībā no regularitātes un intensitātes). Vidējā līmeņa vidus posmā (bakalaura studiju pēdējā semestrī) ieteicams sekojošs lasīšanas vingrinājums: lasīt vienu lappusi teksta bez vārdnīcas 2, 3, 4 utt. reizes, kamēr kļūst skaidra galvenā doma. Kad šādi ir izlasīta viena grāmata, tad nākamo grāmatu var jau lasīt daudz raitāk, iespējams tekstu vajadzēs lasīt tikai 2 reizes vai arī vajadzēs pārlasīt tikai atsevišķas rindkopas. Tomēr progress gaidāms tikai tādā gadījumā, ja nākamā grāmata tiek lasīta tūlīt, nevis pēc pāris mēnešiem, pusgada vai gada.

!!! Nepielietojot praksē lasīšanas, rakstīšanas un runāšanas iemaņas laika gaitā regresē. It sevišķi tas attiecas uz iesācēju un vidējo līmeni un tiem gadījumiem, kad valoda apgūta tikai akadēmiskā ceļā un nav bijusi pieredze valodas vidē.

Lai gūtu efektīvākas un dziļākas zināšanas valodas (un arī citu) nodarbību laikā, ieteicams praktizēt trīskāršu mācību procesu: sagatavot jauno vielu 预习, mācīties nodarbības laikā 学习, atkārtot izņemto vielu 复习. Tas pats attiecas arī uz tekstu lasīšanu: 1. nepazīstamā teksta sagatavošana, iztulkojot mājās saviem spēkiem, 2. teksta lasīšana un analīze nodarbības laikā, 3. teksta pārlasīšana un tulkojuma pierakstīšana latviski mājās pēc nodarbības (piestrādājot arī pie mākslinieciskās izteiksmes). Šādā veidā var nostiprināt atmiņā jaunos vārdu un struktūras, lai pēcāk citos tekstos labāk atpazītu.

Gramatiku nekad nav iespējams 100% apgūt teorētiski, lai pēc tam 100% pareizi pielietotu praksē, jo cilvēks runā vairāk intuitīvi, spontāni, pēc izjūtas, reāli nav arī laika kaut ko teorētiski pārdomāt. Tādēļ sarunā ļoti bieži rodas kļūdas vispārzināmos gramatikas likumos, kuri teorētiski jau sen ir skaidri. Šādas kļūdas vajag fiksēt un pārdomāt, pareizo variantu ar nolūku padarot par dabisko izteiksmes formu, kas ar laiku izpaužīsies intuitīvi (līdzīgi kā sākumā nepareizā forma).

Katras valodas apguvei ir vismaz 3 līmeņi: iesācēju, vidējais un augstākais līmenis, pie kam pēdējam nav gala robežas. Bakalaura programmā Āzijas valodas iespējams apgūt 1. līmenī un nonākt 2. līmeņa sākumā vai vidus posmā. Maģistra programmā noteikti tiek pabeigts 2. līmenis un pārsvarā (bet ne visos gadījumos) notiek pāreja uz austāko 3. līmeni, kur valoda tiek izmantota intuitīvi pēc izjūtas un arī domas jau risinās svešvalodā. Katrā no līmeņiem ieteicams piemērot atšķirīgu metodiku:

1. pakāpē kā pamats ir mācību grāmata, īpašs uzsvars tiek likts uz jauno vārdu un izteicienu apguvi, kā arī uz gramatikas formām un audio ierakstu mutisku atkārtošanu. Īpaši svarīgi ir regulāri gatavoties uz nodarbībām un tās apmeklēt, lai saglabātu (vai paaugstinātu) līmeni un lai nezaudētu motivāciju. Nelolojiet cerības, ka ķīniešu vai japāņu valodu var apgūt pašmācības ceļā, paralēli mācībām strādājot un izklaidējoties, bet semestra beigās tikai atnākot un nokārtojot eksāmenus. Tādi piemēri dzīvē vēl nav sastapti.

2. pakāpē arī kā pamats ir mācību grāmata, iespējams piesaistīt papildmateriālus, bez jauno vārdu un gramatikas apguves, ir svarīgi veidot dialogus, klausīties audio ierakstus un tulkot teikumus uz svešvalodu. Šai pakāpē ļoti svarīgi pārkāpt kautrības robežu un sākt pielietot valodu ikdienas dzīvē (ne tikai nodarbībās), mēģinot reālā sarunā izmantot zināmos vārdus, klausoties sevī un partnerī, teorētiski apzinoties savas kļūdas un cenšoties tās izlabot (kaut vai domās un ar nokavēšanos).

It sevišķi mācību sākuma un vidējā pakāpē uzmanīgi jāattiecas pret vārdnīcām, jo tajās ir vismaz 4-5 reizes vairāk vārdu un izteicienu nekā tie, ko reāli lieto sarunvalodā. Bez tam sarunvalodā tie tiek lietoti īpašos salikumos un kombinācijās, ko vārdnīcas neatspoguļo. It īpaši tas attiecas uz ķīniešu un tibetiešu, bet arī uz citām Austrumu valodām. Ļoti bieži rakstot pirmos sacerējumus, daudzus vārdnīcās atrastos vārdus un konstrukcijas valodas pasniedzēja nosvītro un aizvieto ar citiem. Vai arī ir gadījumi, kad izmantojot vārdnīcu, lai risinātu sarunas, partneri jūs var nesaprast arī tā paša iemesla dēļ: izvēlētie vārdi teorētiski pēc nozīmes atbilst, bet praksē tos nelieto. Tāpēc ieteicams sarunvalodu mācīties praksē, lai gūtu priekšstatu par izmantoto leksiku. Vārdnīcu izmantojot tikai kā references materiālu, nevis izejas avotu (piem., vārdu rakstības vai izrunas pārbaudei, aizmirsto izteicienu atkārtošanai u.tml.) Atcerieties, valoda ir dzīvs organisms, kas pārveidojas un mainās, bet vārdnīcas un mācību grāmatas fiksē tikai tās statiskos pamatelementus. Ir jāmēģina atrast vidusceļš, apgūstot gan teorētiskās zināšanas, gan praktiskās iemaņas. Bez pirmajām jūsu valoda būs kļūdaina un virspusēja, bez otrajām – ļoķīga un lempīga.

3. pakāpē vislabāk vienlaicīgi izmantot dažādus mācību materiālus, tos salīdzinot un paplašinot vārdu, tēmu un gramatikas klāstu. Ieteicams daudz klausīties un skatīties audio un video ierakstus ar saistošu sižetu (ziņas, dokumentālās un mākslas filmas), kā arī censties lasīt svešus tekstus bez vārdnīcas palīdzības. Otrajā vai vēlākais trešajā līmenī ieteicams sākt komunicēt ar valodas nesējiem un ilgāku laiku uzturēties valodas vidē (jo ilgāk, jo labāk). Trešajā līmenī (daudzi gadījumi arī maģistratūras studijās) efektīvs valodas pilnveidošanas veids ir regulāra iesaistīšanās tulka darbā.

Nekad nav iespējams iemācīties visas tēmas (ķīmija, fizika, atomenerģija, inženierija, elektronika, medicīna utt.) un visus terminus, tāpēc jauno vārdu apgūvē ir svarīga fleksibilitāte. Ja valoda ir apbēta labā līmenī un ir iespēja puslīdz labi uztvert dzirdēto, kā arī izteikt savas domas, tad tulks pāris dienu laikā var apgūt jebkuru tēmu un nezināmos terminus, bez tam speciālo terminoloģiju daļēji var arī uztvert spontāni tulkošanas procesa laikā. Nevajag baidīties pieņemt dažādus tulkošanas darbus. Tas ir svešvalodas mācību procesa papildinājums un turpinājums.

Ķīniešu valoda ir simbolu, attēlu un metaforu kompozīcija, eiropiešu valodas izceļas ar loģiska struktūru un izteiktu gramatikas sistēmu. Tās nav iespējams apgūt ar vienām un tām pašām metodēm. Izstrādājiet katrs pats sev piemērotu mācību metodiku, lai iegūtu hieroglifus, rezultatīvi sekotu valodas nodarbībām un sāktu valodu pielietot dzīvē.

2. Teorētiskās lekcijas

Nodarbībās un lekcijās studenti nekad nav vienatnē, tādēļ tieši šeit ir iespēja praktizēt komunikāciju ar partneriem akadēmiskā vidē, veikt interaktīvu sadarbību studiju grupu darbā un vēlāk zinātniskos projektos. Teorētiskās lekcijas ir ieteicams apmeklēt vairāku iemeslu dēļ:

1. Docētājam ir pieredze un ir apkopoti daudzi materiāli, izklāstot tos koncentrētā veidā, līdz ar to studentiem tiek atvieglots mājas darbs. Mutisks stāstījums un video materiāli paliek atmiņā un

informācija nav jāmeklē pašiem, tā tiek pasniegta 2 stundu laikā, kamēr jūs paši meklēsiet daudz ilgāk (tā arī varbūt neatradot pareizo informāciju).

2. Pie kursa biedriem un docētājiem iespējams noskaidrot nezināmos jautājumus par mācību vielu vai mācību procesu.

3. Lekciju apmeklējums rada labu iespaidu uz pasniedzēju, viņš/viņa iepazīst jūsu seju, jūsu raksturu, zināšanu līmeni, centību, aktivitāti, ko var pieminēt rekomendācijas vēstulēs. Ja vēlāk nepieciešams risināt kādus problemātiskus jautājumus, kas radušies mācību procesā, varat drošāk griezties pie mācītājiem, kas pazīst jūsu seju un šis fakts var iespaidot arī problēmas risinājumu. Demokrātiskā valstī visi cilvēki ir vienlīdzīgi, bet daži tomēr ir vienlīdzīgāki par citiem.

4. Uzturēšanās akadēmiskā vidē rada motivāciju turpināt mācības un rosina jaunas idejas, kādā veidā pilnīgot studijas.

Apmeklējiet arī (šķietami) neinteresantos kursus, izejot no pieņēmuma, ka akadēmiskas studijas ir „garlaicīgas”, tās nav kā mākslas filma, teātra izrāde vai rokkoncerts. Šeit tiek izskatīti nopietni vēsturiski un teorētiski jautājumi, kas no pirmā acu uzmetiena ne vienmēr šķiet interesanti.

Akadēmiskas studijas kļūst interesantas tikai tad, kad esat iedziļinājies un iegājis ritumā, kad varat izsekot domas gaitai un izprast jautājumu būtību. Līdzīgi kā ķīniešu *čoudoufu* (smirdīgais sojas pupiņu sacepums): 1.reizē tas šķiet atbaidošs un riebīgs, 2.reizē jau tīri nekas, bet pēc 3.reizes daudzi aizraujas un vairs nespēj bez tā dzīvot.

Teorētiskās zināšanas var iegūt divos veidos: 1. iemācoties visus faktus un datus no galvas, 2. izlasot pietiekami daudz literatūras, lai varētu izdarīt loģisku secinājumu virkni, kad un kāpēc notikumi risinājās tieši tā un ne citādi. Vislabāk ir kombinēt abas metodes, tomēr bakalaura studiju laikā dominē pirmais zināšanu apguves veids, jo pāris gadu laikā nav iespējams uzkrāt pietiekamus zināšanu pamatus, lai izdarītu efektīvus slēdzienus par Ķīnas vēsturi, literatūru, sabiedrību un citām jomām.

Visos studiju etapos (bet it īpaši doktorantūras laikā) ir ieteicams lasīt daudz zinātniskus darbus, skatīties dokumentālās filmas, klausīties aktuālākās ziņas, analizēt masu mediju informāciju gan par jūsu konkrēto pētījuma objektu, gan par specializāciju vispār. Ieteicama aktīva saskarsme ar dotā reģiona kultūru jebkurā veidā – apsvērt dažādas iespējas aizbraukt uz izvēlēto reģionu, iepazīties ar cilvēkiem, piedalīties ārpuslekciju pasākumos (ko rīko vēstniecības, pārstāvniecības, citi institūti), klausīties vieslekcijas un apmeklēt konferences. Tas viss bagātinās teorētiskās zināšanas par izvēlēto specializāciju, kā arī dos faktisko materiālo, ko docētājiem ierakstīt jūsu rekomendācijas vēstulēs tālākas kvalifikācijas paaugstināšanai.

3. Zinātnisku pētījumu rakstīšana

(referāti, semestra un studiju nobeiguma darbi)

Svarīgi ir izvēlēties pētniecības objektu, kas 1. pašu interesē un 2. par ko ir priekšzināšanas (*piem., ķīniešu cīņu mākslas*). Pēc tam tiek konkrēti definēta pētniecības tēma (*piem., vušu klubu attīstība Latvijā 20.-21.gs.*). Zinātnisks darbs humanitārajās zinātnēs pēc formas ir labi argumentēts stāstījums, kas iekļauj jaunradi. Ir darbi, kuri tikai apkopo datus un apraksta kādu parādību, bet visbiežāk tiek uzstādīta hipotēze (*piem., vušu 21.gs. Latvijā ir vispopulārākais sporta veids*), kas darba gaitā tiek pierādīta vai apgāzta ar faktiskiem pierādījumiem un citu pētnieku viedokļiem. Citi darbi analizē noteiktu problemātiku (*piem., kāpēc Latvijas vušu meistariem vēl joprojām nav plaši atzītu internacionālu panākumu*), skaidrojot iemeslus un izdarot secinājumus.

Pirms tēmas definēšanas ir svarīgi lasīt daudz un dažādu literatūru par doto pētījuma objektu un arī par papildus aspektiem, kas varētu būt saistīti ar to. Rakstot darbu un apkopojot literatūru ir vispirms

jācenšas izsmelt visus savus jautājumus un neskaidrības par tēmu (*piem., cik un kādi ir vušu klubi Latvijā; to attīstības vēsture; nākotnes attīstības tendences; treniņu specifika; galvenie meistari; stili un novirzieni*). Jāpiesaista arī papildjautājumi par citām līdzīgām tēmām un aspektiem, kas veidojas ap pētījuma objektu (*piem., kas ir vušu; kad radās šis nosaukums; analogi latviešu un citās valodās; ar ko atšķiras vušu no gunfu; vušu sacensības; vušu vēsture Ķīnā; modernās un tradicionālās ķīniešu cīņu mākslas*). Darba ietvaros ir jāpārlicina lasītājs, ka un kāpēc šī tēma ir svarīga un aktuāla; jāmin, vai un kādi citi pētnieki Latvijā, Rietumos un Ķīnā par to ir rakstījuši. Var veikt arī lauka pētījumu un intervijās izpētīt praktizētāju un treneru viedokli (*piem., ko saka, raksta un filmē vušu meistari par savām skolām*). Tomēr lauka pētījums humanitārās zinātnēs ne vienmēr ir iespējams un tādēļ nav obligāts.

Labas idejas parasti ienāk prātā pamazām, ilgākā laika periodā, pārdomājot, analizējot, salīdzinot, diskutējot, konsultējoties. Tādēļ būtu labi atrast akadēmisku interesentu loku, kur pārrunāt radušos jautājumus, kā arī konsultēties ar darba vadītāju, iespējamo recenzentu un citiem speciālistiem. Lasot literatūru, ir svarīgi vienlaicīgi pierakstīt arī savas pārdomas, salīdzinājumus, kritiku (atzīmējot lpp., uz ko tās attiecas), pēc tam daļu no tām varēs izmantot tekstā. Kad visi svarīgākie pamati un papildus jautājumi savā prātā ir atbildēti un ir aptuveni skaidra darba galvenā ideja un struktūra, ieteicams fiksēt pagaidu saturu. Pēc tam, kad lielākā daļa materiālu ir izlasīti, tos sistematizē un sadala pa tēmām (saskaņā ar darba struktūru). Nākamajā pakāpē var pārlasīt konspektus vai pasvītrojuma, ja tādi ir, lai labāk orientētos bāzes informācijā. Pēc tam sākas rakstīšanas process.

Zinātniskais rakstīšanas darbs ir ļoti komplicēts, tas nav dzejolis, stāsts vai romāns, ko aiz iedvesmas var radīt vienā naktī vai vienā nedēļā. Materiālu atkārtota pārskatīšana, salīdzināšana, atsijāšana un atsauču došana aizņem daudz laika. Uzrakstīt 40-60 lpp. melnrakstā aizņem vismaz 2-3 mēnešus, ja pie tā strādā katru dienu vairākas stundas. Tomēr šāda situācija ir sastopama ļoti reti, parasti studenti paralēli vēl apmeklē lekcijas, strādā, (izklaidējas), kā arī var rasties ārpuskārtas neparedzamas situācijas, piem., slimība pašam vai radniekiem, ģimenes problēmas, nelaimes gadījums, juridiska rakstura jautājumi u.tml. Nevajag domāt, ka „tas jau uz mani neattiecas”, bet gluži pretēji, ielānnot darba rakstīšanai apm. divreiz vairāk laika. Par daudz nebūs.

Vistipiskākie gadījumi, ar kādiem saduras bakalaura līmeņa (citreiz arī maģistratūras) studenti darba izstrādes pēdējā posmā ir sekojoši:

- uzrakstīto nav laika kārtīgi pārlasīt;
- netiek izlabotas fakti, stila, gramatikas un pareizrakstības kļūdas;
- nav laika pārbaudīt gala izdrukas versiju un rodas vizuāla rakstura problēmas (piem., pārbīdījušies virsraksti, attēli, tabulas);
- hieroglifi izdrukājas nepareizā formātā (citreiz ar melnu, citreiz saplūduši, citreiz kā kvadrātiņi);
- pēdējā dienā pietrūkst pāris lappuses līdz minimuma apjomam;
- tiek iesniegts nepilnīgs melnraksts;
- tiek nokavēts (vai gandrīz nokavēts) tīrraksta gala nodošanas datums;
- darba gala versija top pēdējās 3 naktīs;
- seko stress, pārgurums, nervu pārslodze.

Vai jūs to vēlaties? Ja nē, tad sāciet strādāt pie pētnieciskā darba laicīgi (vasarā vai pēdējā mācību gada sākumā) un dariet to regulāri, atveltiet pētījuma literatūras lasīšanai un pēcāk teksta rakstīšanai vairākas stundas dienā, vislabāk vairākas dienas no vietas. Tikai tad visas domas varēs pievērsties pētījumam, tas piesaistīs jūsu interesi un būs kā meditācija, kur darītājam ir iespēja saplūst un identificēties ar darāmo.

4. Mutiski referāti

(prezentācijas un diskusijas semināros)

Teorētiskās lekcijās un semināros tiek mācīti ne tikai fakti un dati, bet arī retorika – kā atrast pareizos argumentus un kā tos noformulēt, lai ar savu viedokli pārliecinātu citus. Diskusiju un prezentāciju laikā ir svarīgi attīstīt savas domas par doto tēmu un darīt tās zināmas sarunas biedriem. Akadēmiska diskusija ir pamats zinātniskiem sasniegumiem (ideju un viedokļu mijiedarbība, *brain storming*). Ir cilvēki, kuru dabā ir domāt runājot un ir cilvēki, kuri kautrējas vai nespēj spontāni izteikt savas domas. Tomēr galvenais mērķis gan vieniem, gan otriem ir – skaidri izteikt un argumentēt savu viedokli. Ir ieteicams iesaistīties diskusijās, izsakot savus jautājumus, pārdomas, komentārus pēc iespējas precīzi un citiem saprotamā veidā, bet arī neļaujot ūdeni kā no notekcaurules, līdz kamēr visa auditorija aiz garlaicības vai nepacietības sāk smīkņāt, aizsnausties vai darīt ko citu paralēli prezentācijai. Ir jāzina robeža, kur uzsākt runu un arī robeža, kur apstāties.

Mutiskos referātos jūs mācāties prezentēt izvēlēto tēmu un pētījuma rezultātus citiem saprotamā, loģiskā veidā. Lai to panāktu, īpaši jāpiedomā pie artikulācijas, balss skaļuma, pauzēm, uzsvāriem, ritma, tempa un vēl vairākiem aspektiem. Svarīgākie no tiem:

1. Izmantot zinātnisku „sausu” valodu, neiesaistot savas subjektīvās emocijas un minējumus.
2. Argumentēt viedokli ar faktiem, datiem un citu pētnieku teikto, veidojot loģisku saistošu stāstījumu.
3. Pievērst uzmanību savai izteiksmes, nelietot atkārtoti iespraudeņus „*nu jā, nu tad, proti, vārdu sakot, vot tā*”, kā arī nevilkt garus „*hm*” un „*ē*”.
4. Nerunāt pārāk ātri, lai klausītāji varētu uztvert un pārdomāt dzirdēto informāciju; Nerunāt arī pārāk lēni, lai auditorijai nekļūtu garlaicīgi. Var ieturēt pauzes, bet ne pārāk garas.
5. Ķīniešu oratori mīl uzdot retoriskus jautājumus un tad tos paši atbildēt, bet Rietumu akadēmiskajās aprindās šāds stils nav īpaši atzīts. Tādēļ jautājumus labāk formulēt kā palīgteikumus.
6. Nelasīt visu no lapas, kā arī neatkārtot vārds vārdā tieši to, kas ir uz ekrāna (piem., *.ppt). Ir nepieciešamas brīvas variācijas un spontāni komentāri. Daļai oratoriski apdāvināto cilvēku tā nav problēma, bet tiem, kuriem nav runas dotības, teksts savām vajadzībām jāpieraksta izvērsta veidā un mājās vairākas reizes pārlasot, jāiemācās gandrīz no galvas.
7. Gatavojot prezentācijas audio variantu un arī vizuālo tekstu, pārskatīt to 3-5 reizes un pārdomājiet iespējamus jautājumus, lai varētu tajā labi orientēties un atbildēt uz klausītāju komentāriem.
8. Padarīt pētījuma objektu klausītājiem interesantu, iesaistot oriģinālus secinājumus, radošus ieteikumus, aktuālu problemātiku, faktus no personīgās pieredzes.
9. Izstrādāt skaidru dikciju, pietiekami skaļu balss tembru un izteiksmīgu (nevis monotonu) melodiju, lai padarītu tēmas izklāstu skaidrāku un pārliecinošāku.
10. Pirms uzstāšanās ierakstīt un noklausīties savu runu (vai vismaz runas daļu), lai pārbaudītu kvalitāti un uztveramības koeficientu, kā arī lai uzzinātu, kādi trūkumi jānovērš.

Kad prezentācija beidzas, parasti seko jautājumi, kuri nereti noved pie auglīgas diskusijas. Ja ir radušies urdoši jautājumi, noformulējiet tos precīzi un uzdodiet; ja nav, var arī nejaudāt, nav nepieciešams ar varu sevi piespiest kaut ko izdomāt. Varbūt referāta tēma ir sveša, jūs šo jomu īpaši labi nepārzināt, tad jautājumu un komentāru no jūsu puses var arī nebūt. Tomēr gadījumā, ja pats esat pievērsies līdzīgam pētījuma objektam, būtu ieteicams kaut ko uzjautāt vai sniegt savu interpretāciju par tēmu.

Ja jautājumi tiek uzdoti Jums, mēģiniet tos atbildēt vienalga kādā veidā. Tie jautājumi, kuri attiecas tieši uz pētījuma tēmu, jums IR jāatbild – argumentēti un pārlicinoši. Lai kāda arī būtu atbilde, tā vienmēr radīs labāku iespaidu nekā stomīšanās un klusēšana. Ja jautājums ir ne gluži par izpētīto tēmu, referents parasti attaisnojas, ka šis aspekts darbā nav iekļauts, bet iespējams to būtu vērts aplūkot kādā no turpmākajiem pētījumiem.

Akadēmiķu vidū jautājumi visbiežāk tiek formulēti kā komentāri – pagarāku pārdomu veidā, kur jautātājs ietver savu viedokli un interpretāciju. Tādēļ arī atbildes ieteicams formulēt un paskaidrot plašāk. Studentiem un doktorantiem, kārtojot eksāmenus un piedaloties grāda iegūšanas disputācijās, atbilde uz katru no jautājumiem ir svarīga un var būt izšķiroša. Profesionāli pētnieki un profesori var rīkoties līdzīgi kā kāds Taivānas zinātnieks, kurš tikai ar galvas mājieniem apkopoja jautājumus, nogaidot, kamēr visi klātesošie būs izjautājušies, bet pēc tam atbildēja (jeb precīzāk – neatbildēja ne uz vienu), tikai vēlreiz sīkāk izklāstot savu viedokli par lekcijas beigās jau rezumēto secinājumu.

Vispusīgi attīstot savu personību akadēmiskā vidē, jūs sasniegsiet studiju pamatmērķi – izveidot zināšanu un prasmju bāzi, lai to vēlāk lietderīgi izmantotu darbā sabiedrības labā. Nav tik ļoti svarīgi, vai jūs vēlāk strādājat izvēlētajā profesijā vai nē. Galvenais ir jūsu pārlicība, aktivitāte un gatavība iesaistīties un pieņemt izaicinājumu, mācību procesā iegūtās zināšanas un prasmes (intuitīvi vai apzinātā formā) veidos pamatu tālākās pieredzes uzkrāšanai.

Izvēloties akadēmisku karjeru, bakalaura vai maģistra grāds ir tikai starpposms, bet ne galamērķis. Īstā zinātniskā darbība un pētniecība sākas tikai pēc doktora disertācijas aizstāvēšanas, kad mācības, intereses un darbs savienojas un zinātne kļūst par dzīves stilu. Seko konferences, intervijas, raksti, projekti, starptautiski semināri, tikšanās ar citu tēmu, citu nozaru un citu valstu pētniekiem, iespējams seko monogrāfija, divas, trīs, daudzas, neskaitāmas. Tikai tad var uzskatīt, ka zinātnieks sevi ir pierādījis un kaut ko būtisku sasniedzis.